

**Nagyvárad-Olaszi
Szentlélek Plébánia**

**NAGYVÁRADI
JELZETT TÉGLÁK
KIÁLLÍTÁSA**

**Nagyvárad,
2021. december**

**Gyűjtötte:
Komáromi Ernő**

**Nagyvárad-Olaszi
Szentlélek Plébánia**

**NAGYVÁRADI
JELZETT TÉGLÁK
KIÁLLÍTÁSA**

**Gyűjtötte:
Komáromi Ernő**

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

A KIÁLLÍTOTT TÉGLÁK KATALÓGUSA

Sor- szám	Monog- ram	Téglagyár tulajdonos Megrendelő	Téglagyár székhely	Gyártási idő	Fény- kép szám	Megjegyzések
1	2	3	4	5	6	7
1	AC	Varadiensis Civitas			1209	Fordított V betű
2	AKE				1208	
3 4	BJ BJ ₁	Balaskó Jánosné (?)			1397 1694	
5 6	B.F.K. BFK	Bernáth Lajos, Farkas József, Keztyüs János	Kertész utca 24	1908–1914	1253 1252	
7	BK	Bernáth Lajos, Keztyüs János	Kertész utca 21	1920	1239	
8	BV				1306	
9	cB	Gróf Batthyány			1268	Conte
10	CV	Civitas Varadiensis			1235	Várad városa
11	CV	Civitas Varadiensis			1250	Várad városa
12	CV	Civitas Varadiensis			1500	Várad városa
13	CV	Civitas Varadiensis			1291	Várad városa
14	CA	Civitas Varadiensis			1361	Fordított V betű
15 16 17	Δ Δ iii Δ v	Delta téglagyár 1941-től Komjádi F. gyára	Váradvelen- cei állomás mellett	1922–1947	1289 1228 1230	
18	DGY				1494	
19	DJ 1853				1262	
20	DJ 1855				1213	
21	EFL	Episcopus Franciscus Lajcsák		LF 1827– 1842 között püspök	1263	
22	E.GY.				1241	
23	ESN	Ecclesia Sfântu Nicolae			1220	Görögkat. eklézsia
24	FM	Franciscus Miklóssy		MF 1803– 1811 között püspök	1281	

25	GJ				1265	GJ - tervező és kivitelező is volt - a téglavető területén találták a gepida leleteket
26	GJ			1879–1897	1216	
27	G.J.				1298	
28	G.J. 1	Guttmann József építész	Szálka utca Csillagváros		1249	
29	G.J. 2			1247		
30	G.J. 3			1254		
31	G.J. 4			1277		
32	G.J. 5			1278		
33	HHNP				1362	
34	HN	Hellmann testvérek	A Kolozsvári út és a vasút között	1890-től Rt.	1204	
35	I				1363	
36	I.-R.				1461	
37	1IGJ	Incze (?) + Guttmann József	Szálka utca Csillagváros	1879–1897	1691	Lásd: 25 ÷ 32
38	IGJ 1				1296	
39	IGJ 1				1221	
40	IGJ 8				1270	
41	IGJ 9				1236	
42	IL-T	Incze Lajos és Társa	Kolozsvári út 148	1885–1909	1372	A társ: Kolliner Dávid IL tervező és kivitelező is volt IL-T téglából épült a váradi Görögkatolikus Püspökség székháza és a villamos remíz
43	IL - T				1246	
44	IL-T				1223	
45	IL■T				1275	
46	ILésT				1274	
47	ILés				1496	
48	IL-T I				1364	
49	IL-T II				1365	
50	IL-T III				1273	
51	IL-T IV				1457	
52	IL-T V				1458	
53	IL-T VI				1459	
54	IL-T VII				1499	
55	IL-T VIII				1460	
56	IL-T X				1218	
57	IL-T XIII				1366	
58	IL-T XIV				1234	
59	IL-T XIV				1234	
59	IL-T XIV				1367	
60	IL-T XLVII				1424	

61	IL-T XVII				1368	
62	IL-T XIVIII				1369	
63	IL-T XXII				1426	
64 65	iWE IWE	Johannes Waradiensis Episcopus (?)		Okolicsányi János 1743–1746 között püspök	1240 1205	OJ a Barátok temploma alagsorában volt eltemetve
66	JK				1370	
67 68 69 70 71 72 73 74 75	KDF... KDF III KDF VI KDF VIII KDF XI KDF XII KDF XVI KDF XVII KDF XVIII	Kolliner Dávid és Fia Rt.	Kolozsvári út 117	1887–1911	1211 1190 1497 1215 1462 1495 1375 1376 1377	1911-ben 141 alkalmazottja volt KD-nek és Fiának lisztüzlete volt a Zöldfa utcában. KD testvérével, Sámuellal európai rendű tojásexport kereskedőházat vezettek.
76 77	KF KF	Kaltay Ferenc püspök		1787–1795 között püspök	1261 1191	
78	KF	Köblös Ferenc építész	Téglavető utca	1896–1911	1371	1911-ben 85 munkása volt
79	KJ				1492	
80	KL				1476	
81	K.Szi.T.G y				1463	
82	KT	Knapp Téglagyár (?) Knapp Ferenc, építész, 1893-tól Knapp Sándor	Téglagyár utca	-- 1887–1897	1232	KF tervező és kivitelező is volt
83 84 85 86 87 88 89 90 91	KT KT KT 1 KT 2 KT 3 KT 4 KT 5 KT 7 KT 8	Kauczil és Turcsányi (?) Kauczil Ferenc és Turcsányi Dániel	Fürdő utca 7	1888–1910	1255 1301 1464 1288 1224 1256 1378 1210 1300	

92	KT ₉				1287	
93	K ₁ T ₀				1227	
94	1KT ₁				1697	
95	K ₁₁ T	Kauczil és Turcsányi (?) Kauczil Ferenc és Turcsányi Dániel	Fürdő utca 7	1888–1910	1267	KT téglából épült a váradi Apolló-palota
96	KT ₁₁				1286	
97	KT 1				1379	
98	KT 6				1272	
99	KT 8				1302	
100	KT 10				1380	
101	KT 12				1271	
102	KT II				1395	
103	KT III				1195	
104	K.T III				1201	
105	KT IV				1202	
106	KT VI				1193	
107	KT VII				1197	
108	KT VIII				1198	
109	KT IX				1425	
110	KT X	1192				
111	KT XII	1199				
112	KT XIII	1194				
113	KT XVII	1200				
114	KT XVIII	1196				
115	KT XXII	1426				
116	KV				1466	
117	K ₁₁ V				1475	
118	K ₁₁₁ V				1467	
119	LAT				1276	Latin szertartású püspökség
120	MF	Miklóssy Ferenc ?		MF 1803– 1811 között püspök	1212	

121	MGRT	Miskolczi Gőztéglagyár Részvénytársaság	Miskolc	1877–1944 1892-től gőzenergiá- val működött	1491	
122	M.J.				1307	
123	MN				1381	
124	MT				1693	
125	NQC				1242	Az olasz temető lebontott kerítésénél használták
126	NQC				1243	
127	NL	Nagy Lajos	Szentandrás		1279	
128	NV	Nagyvárad			1382	
129	NV	Nagyvárad			1701	
130	NV.	Nagyvárad			1427	
131	OF				1383	
132	p	Püspökség ?			1384	
133	PAX	A ferences rend téglajele		1783-ig	1486	II. József feloszlatta a rendet 1783-ban
134	PI				1260	
135	PI	Probszner Imre ? Pekanovics Imre?	Téglavető utca 23	1897 1896	1498	
136	PNV	Püspökség Nagy Várad			1293	
137	PNV				1225	
138	PNV				1698	
139	PIII	Püspökség			1428	
140	PVI	Püspökség			1429	
141	RD				1468	
142	RK	id. és ifj. Rimanóczy Kálmán építészek	Kolozsvári út 117, 300	1885–1914	1299	A két Rimanóczy tervező és kivitelező is volt. 1911-ben 73 alkalmazottja volt.
143	RK félkörtégla				1469	
144	RK félkörtégla				1469	
145	VR	Rendes Vilmos építész	Kertész utca	1887	1695	RV tervező és kivitelező is volt. 1911-ben 73 alkalmazottja volt.
146	R.V.				1257	
147	RV				1696	
148	S J				1717	
149	S.J.	Sonnenfeld Jánosné		1891	1214	
150	ST	Szöllősi Téglagyár			1249	
151	ST				1385	

152	SV				1470	
153	SzF	Szlafkai Ferenc (?) Sztarill Ferenc (?) építész		1888–1910 1910–1911	1258	Sztarill F. tervező és kivitelező is volt. 1911-ben 146 alkalmazottja volt.
154	T				1386	
155	T : CZ	Tarr és Czeglédy	Szőlőhegy Aranydűllő	1893	1217	
156	TRT	Tégla Részvény Társaság		1893	1231	
157	TT				1493	
158	: V :	Vulkán Téglagyár Rt.	Püspöki út 142	1906–1942	1280	A Fekete Sas épület komplexumához 5 millió téglát gyártottak.
159	VIII				1244	
160	IV				1294	
161	Vv				1266	
162	Vv				1387	
163	VC	Varadiensis Civitas			1290	Várad városa
164	VC				1226	
165	VC				1472	
166	VC				1490	
167	VE?				1269	
168	VE				1388	
169	VJ				1489	
170	V0				1389	
171	VI T	Vulkán Téglagyár Rt.	Püspöki út 142	1906–1942	1305	A Fekete Sas épület komplexumához 5 millió téglát gyártottak.
172	VII T				1222	
173	VIII T				1237	
174	VIII T				1303	
175	V■ T				1304	
176	VII T				1283	
177	VV T				1259	
178	VI T				1390	
179	VII T				1473	
180	VIX T				1207	
181	VX T				1284	
182	VXII T				1282	
183	WJ				1392	
184	2				1251	
185	4				1229	
186	5				1223	
187	1846				1393	
188	IIIV				1699	

189	X				1219	
190	XXFAV				1449	
191	XXFAVII				1450	
192	IIX F				1451	
193	X F VII				1454	
194	X F XI				1455	
195	X F XII				1452	
196	XIX				1456	
197	e				1488	A mai Gojdu Líceumnál használták
198	■e				1474	
199	r				1487	
200		Kutya lábnyom			1394	

EGYHÁZI JELLEGŰ TÉGLÁK

Sor-szám	Monogram	Téglagyár tulajdonos Megrendelő	Téglagyár székhely	Gyártási idő	Fénykép szám	Megjegyzések
1	2	3	4	5	6	7
1/21	EFL	Episcopus Franciscus Lajcsák		LF 1827– 1842 között püspök	1263	
2022- 02-23	ESN	Eclesia Sfântu Nicolae			1220	Görögkat. eklézsia
3/24	FM	Franciscus Miklóssy		MF 1803– 1811 között püspök	1281	
4/64 5/65	iWE IWE	Johannes Waradiensis Episcopus (?)		Okolicsányi János 1743–1746 között püspök	1240 1205	OJ a Barátok temploma alagsorában volt eltemetve
6/76 7/77	KF KF	Kaltay Ferenc		1787–1795 között püspök	1261 1191	
8/119	LAT					Latin szertartású püspökség
9/120	MF	Miklóssy Ferenc ?		MF 1803– 1811 között püspök	1212	
10/132	p	Püspökség ?			1384	
11/133	PAX	A ferences rend téglajele		1783-ig	1486	II. József feloszlatta 1783-ban a rendet
12/136 13/137 14/137	PNV PNV PNV	Püspökség Nagy Várad			1293 1225 1698	
15/139	PIII	Püspökség			1428	
16/140	PVI	Püspökség			1429	

A téglák azonosításához felhasználtam az (1) és a (4) szakirodalmat.

Az utcaszámok korabeliek, nem mind azonosak a maival.

A mai utcanevek:

- Fürdő utca	Str. B.P. Haşdeu
- Kertész utca	Str. Grădinarilor
- Kolozsvári út	Calea Clujului
- Püspöki út	Str. Matei Corvin
- Szálka utca	Aleea Salca
- Szőlőhegy utca	Str. Viilor
- Téglagyár utca	Str. Johann Guttemberg
- Téglavető utca	Str. Eroului Necunoscut

Téglatörténeti áttekintés

A téglagyűjtemény példányai a török hódoltság utániak. Biharban az egyik legjelentősebb építető a XVIII. században a birtokaiba visszahelyezett római katolikus püspökség lett. A püspökségnek saját téglavető állt rendelkezésére. A XIX. század második feléig a monogramos téglák a püspökséget, vagy a püspökök személynevét rejtik. (1)

Az 1843-as idevonatkozó törvény megjelenése után a téglagyártás fokozatosan magánkézbe került. A kisebb magán téglavetők téglái eleinte kézi készítésűek voltak, majd a gépesítés elterjedésével, a dualizmus évtizedeiben beindultak a korszerűbb gyárak. (1)

A monogramos téglák betűinek magassága a XVIII. században, illetve a XIX. század elején hozzávetőleg 9–11 cm volt, majd idővel ennek kb. a felére csökkent. A XIX. század végétől a gyári téglák készítésénél a matricákban a téglabélyegeket fémlapokra vészték, általában hosszúkás, ritkábban ovális, hatszögű, háromszögű stb. formájú keretbe (cartouche). Ezek a bélyegek már bemélyedtek a téglafelületébe, akár csak azok a számok, amelyek néha az égetőkemence számát jelölték. A pecsétet időnként kicserélték, így Incze Lajos és Társának például öt féle jegytípusát ismerjük. (1)

A szabványosítás német nyelvterületeken 1850 környékén történt, a téglaméretek 30×15×7 centiméteresek voltak, a téglagyárak ± 1 centiméterrel eltérhettek (internet). Romániában 1950-ben lépett érvénybe a STAS 1031-50 szabvány, melyben a téglaméretek: 24×11,5×6,3 cm.

A gyári téglagyártás technológiájáról:

A legfontosabb az alapanyag bányászata, a kibányászott nyersanyag előkészítése, pihentetése és tárolása. Következik ennek az előkészített anyagnak a beszállítása, és megfelelő megőrlése. Innen a megdarált anyag elkerül a présekhez, ahol megfelelően préselik; következik a vágó asztalon a vágás, majd a szárítás természetes körülmények között, a sopronokban. Nagyon fontos a nyers téglaberakása, a strangolás, majd a kereszttrakás a megfelelő levegőztetés érdekében. Az ideális szárítás egy hónapig tart. A megszáritott téglát átrendezik, abszlagolják és ezután bekerül a kemencébe kiegészítésre. Az égetőkemence az ún. Hofmann-kemence, amelyben a téglák fokozatosan halad előre az elipszis alakú kemencekamráiban. A homokkal kevert agyagból (kaolinból) az égetés alatt kiolvad a homok és ezáltal kialakul a téglaporozitása. A II. világháborúig a téglagyártás szeszontevékenységgel volt, Szent Mihály-napkor a téglagyár leállt és csak tavasszal indult újra. (3)

Egyes nagyobb kapacitású gyár alapítási éve:

- 1) Id. Rimanóczy Kálmán 1885 (gőzműködtetéssel)
- 2) Knapp Ferenc 1887
- 3) Rendes Vilmos 1888 (1)

1911-ben a következő négy téglagyár tulajdonos volt bejegyezve:

- 1) Sztarill Ferenc
- 2) Kolliner Dávid
- 3) Rendes Vilmos
- 4) Köblös Ferenc (2)

A II. világháború végén Nagyváradon csak 3 téglagyár működött:

- 1) Rimanóczy téglagyár
- 2) Vulkán Rt.
- 3) Delta Téglagyár

A Rendes Vilmos téglagyár a Metro üzletház és a Mol benzinkút között terült el. Közeliében létesült az ebben a téglagyárban dolgozók lakótelepe, az ismert Rendes-telep. (3)

A Köblös téglagyár helyén épült fel a mai Bodola Gyula labdarúgó pálya. (3)

Az 1970-es években a Velencei vasútállomás bővült, terjeszkedett és a Delta téglagyárat lebontották. (3)

A Knapp téglagyár helyén, 1970-ben találta Emődi János az Esztár-csoport települést. (1)

A Rimanóczy és a Vulkán téglagyárat az 1990-es években privatizálták, és elkezdődött a létesítmények szanálása, majd lebontása. (3)

Komáromi Ernő

J E G Y Z E T E K

1) Emődi János: Történeti adatok Nagyvárad múltjából I.
Literátor Könyvkiadó, Nagyvárad, 2000., 25., 120–136.

2) Fleisz János: Város, kinek nem látni mását
Nagyvárad a dualizmus korában
Bihari Napló Kiadóvállalat Rt.
Nagyvárad, 1996., 192. (20. táblázat)

3) Nagyvárad ipartörténete
Kiadja
a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság,
a Királyhágómelléki Református Egyházkerület és
a Nagyváradai Római Katolikus Püspökség
Nagyvárad, 2008.
Makkai Zoltán: Téglagyárak, 120–128.

4) Emődi János: Istoria căramizii din Bihor
Crisia, XXXIV., 2004.
Muzeul Țării Crișurilor Oradea, 133–149.
și Adendă II., 112–128.

Ideiglenes részvény

melyivel a „VULKÁN” TÉGLA ÉS CSERÉPGYÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG elismeri, hogy ezen

EGYEZER **1000** KORONA

NÉVÉRTÉKŰ RÉSZVÉNYRE

Dr. Karländer Ödön úr

ötven százalékot befizetvén, ezen ideiglenes részvény alapján mindazon jogok élvezetében részesül mindenben, amelyek részvényesnek illetőek, melyek el nem ismert a társaság részvényesek az alapszabályok értelmében illetők!

Ha ezen részvényre teljesített továbbá befizetéseket jelen ideiglenes részvény háttérjére nyugtáztatunk, a teljes befizetés után a végleges részvényhez tartozó a tulajdonjoggal, ezen ideiglenes részvény s addig le nem jött osztalékok s szétosztalványok visszatérítésével együtt jog kiadásai.

Nagyváradon, 1906. évi augusztus hó 12-én

„VULKÁN” TÉGLA ÉS CSERÉPGYÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NAGYVÁRADON.

M. K. Nagyvárad
IGAZGATÓ

P. K. Nagyvárad
IGAZGATÓ

Table with columns: Új név, Régi név, Új név, Régi név, Új név, Régi név. Lists street names and their historical counterparts.

Aváros tulajdonát képező és az 1882. ében eszközölt kataszteri felmérések adatai után készült térkép-másolatok alapján - a városi hatóság megbízásából készítette - és

Nagyvárad város közönségének tisztelése jeléül ajánlja
T. 333 V. MANÓ, Nagyvárad.

Kiadó tulajdonos ifj. Berger Sámuel, Nagyvárad, 1890.

Nagyvárad-város régi és új utcáinak névjegyzéke.

Table with columns: Régi név, Új név, Régi név, Új név, Régi név, Új név. Lists street names and their historical counterparts.

- 1, 4 Id. Rimanóczy Kálmán (1885-1908)
Ifj. Rimanóczy Kálmán (1908-1912)
Rimanóczy Kálmán utódai (1912-1948)
Helyipari Vállalat „A” téglagyár (1948-1974)
Bihoreana Vállalat (1974-1980)
IMC Építőelem Vállalat (1980-1990)
SIMCOR Rt. (1990-1995)
1 Kolozsvári út 117
4 Kolozsvári út 300
2 Rendes Vilmos (1888-1914)
Kolozsvári út 250
3 Incze Lajos és Társa (1885-1909)
Kolozsvári út 148
5 STAR (1941-1947)
Kolozsvári út 110
6 Sztarill Ferenc (1911)
Tokay telep
7 Hellmann Testvérek Rt. (1890-1895)
Incze Lajos és Társa
Kolozsvári út 45
8 Knapp Ferenc (1896-től)
Knapp Sándor (1896-től)
Téglagyár utca
9 Delta Societate Anonimá (1922-1941)
Komjáthy Ferenc (1941-1947)
Helyipari Vállalat „B” téglagyár (1948-1974)
(Pályaudvar-bővítés miatt lebontották)
Váradvelencei Állomás mellett
10 Rendes Vilmos (1888-1914)
Kertész utca
11 Bemáth Lajos, Keztyüs János
Kertész utca 21
12 Bemáth Lajos, Farkas József, Keztyüs János
Kertész utca 24
13 Guttman József (1879-1897)
Kereskedők és Iparosok Takarékpénztára (1914)
Wasserstrum Sándor (1920)
Szálka utca (Guttman-telep)
14 Tarr és Czeglédy
Szőlőhegy, Aranydűlő
15 Köblös Ferenc
Faiskola (A mai Bodola Gyula stadion helyén)
16 Bemáth János (1909)
Fürdő utca 13/a
17 Kauczil Ferenc és Turcsányi Dániel (1912)
Fürdő utca 7
18 Turcsányi Dániel (1912)
Széles utca 11
19 Probszner Imre (1912)
Téglavető utca 23
20 Köblös Ferenc
Komjáthy Ferenc
Sulyok Mária (1947)
Téglavető utca
21 Vulkán Rt. (1906-1941)
Komjáthy Ferenc (1941-1947)
Helyipari Vállalat „C” téglagyár (1948-1974)
Bihoreana Vállalat (1974-1980)
IMC Építőelem Vállalat (1980-1990)
SIMCOR Rt. (1990-1995)
Biharpüspöki út 142

Lépték 1:50' vagy 1:5000

Az új névvel jelölt utcák a Buda collégiumára épített kőhid teraszán keresztül mondhatók el. Az új név Buda hídjánál csak kőhidre utal. A régi név az ezen hídjánál a kollégiumra utal, melynek déli felé 2200 m-re, ahol a kollégium teraszánál dél felé 1800 m, 220 m-re.